

ІСТОРІЯ ЗНИКЛОГО СЕЛИЩА ШУМСЬКА

Власенко Руслана Петрівна

Кандидат біологічних наук,
доцент кафедри екології та географії

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Сташенко Катерина Андріївна

Студентка

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Вступ. У кожної людини є місце рідне і близьке їй по духу. Неважливо місто або селище, це її рідний край, домівка, про яку хочеться знати, вивчати досліджувати. Житомирщина – цікавий, чудовий поліський край з неймовірною природою, стрімкими ріками, чистими озерами, густими лісами та родючими полями. Це край фантастичних легенд та неповторних історико – архітектурних пам'яток. Багато талановитих людей прославили наш край своїми працями, дослідженнями, відкриттями. Саме завдяки цьому Полісся стає привабливим для туристів.

Та разом з тим, Житомирщина є мало вивченою і тому постає завдання детальніше дізнатись про рідний край його історію. Саме тому, ми повинні досліджувати забуті та маловідомі місця. Через це великий інтерес у нас викликало селище Шумськ (Великий Шумськ), яке знаходиться в Житомирському районі колишньої Троянівської волості Волинської губернії. Щодо селища, в якому більшовики вбили тисячі українців 100 років тому, залишається багато питань, які потрібно з'ясувати. Тому, я вважаю, що ця тема має бути досліджена, а історія зниклого селища розкрита та поширена серед населення.

Мета роботи: дослідити історію зниклого селища Шумська на Житомирщині.

Матеріали і методи: Досліджено та вивчено наукові джерела вітчизняних дослідників. Використано теоретичні методи, проведено узагальнення та систематизація результатів дослідження.

Результати та обговорення: Шумськ (рис.1) – зникле селище в Житомирському районі Житомирської області, колишньої Троянівської волості Волинської губернії. Розташовувалось на правому березі річки Гнилоп'яті [1,4]. Село з неймовірною природою, але , на жаль, з трагічною історією.

Рис.1. Топографічна карта Шумськ

Перші згадки про селище Шумськ(Великий Шумськ) датуються початком XV сторіччя. В давньому акті зазначено, що шляхтич Грицько Воронич придбав цей маєток в українських шляхтичів Макаревичів [5]. У 1966 році Ірина Петрівна Русанова разом зі своїм чоловіком Тимощуком Борисом Анісімовичем, приїхала до Шумська, та провела археологічні розкопки. За даними цих розкопок стало відомо, що в IX ст. тут знаходилось давнє городище [2,3,6].

Перші жителі на берегах Гнилоп'яті оселяються за часів неоліту. Пізніше з'являються поселення пізньотрипільської культури, епохи бронзи та передскіфського часу. У ранньосередньовічні часи мешканцями селища були племена празько – корчацької культури , пізніше Лука – Райковецької . У VIII – IX ст н.е жителями лівого берега Гнилоп'яті були слов'янські поселення. На правому березі функціонував релігійний центр, в складі якого була садиба жерця, гончарня майстерня. Поруч знаходилось язичницьке капище разом з

безкурганним могильником та велике вогнище. Саме тут за певними обрядами, спалювали і ховали тіла померлих. За часів походів княгині Ольги на Древлянську землю, поселення знищуються та припиняють існувати [3,6]. У документі 1552 р. йдеться про те, що на території Шумську знаходилось 7 потуг [6].

Відомий український археолог Сергій Свирідович Гамченко досліджував територію Шумську у 1922 році. В його праці «Пятилетие исследований на Волине» зазначено, що на території було знайдено давні каменоломні, замчище землевласника Воронича. Відомості про папірню польських часів, знахідки глиняних урн з рештками трупоспалень і фрагменти різночасового глиняного посуду. Також археолог відзначав, що на території селища знаходили людські кістки та рештки поховань [3].

Нині Шумськ – це місце з фантастичною природою, неймовірними краєвидами, з пласкою вершиною та крутими схилами по боках. Але, на жаль, з трагічною історією.

Магнат Грицько Воронич придбав даний маєток у шляхтичів Макаревичів. Він скупляв поруч усі землі, так званий величезний район (Перлявка, Корчак, Дениші, Буки) [3,5].

Селище на той час було заможним, міські притулки здавали сюди дітей, тому що не справлялись з такою великою кількістю. Так звані «мамки» їх вигодовували та доглядали.[6]

У період громадянської війни та революції 1917 – 1921 рр. селище зазнало трагічної долі. За даними розкопок стало відомо, що ймовірно за все люди загинули насильницькою смертю. Нанесення ударів гострими предметами, пробиті черепи – все це трагічні сторінки наших українських селян. За даними документів, які знаходяться в обласному архіві, але без певних уточнень, доводять до відому, що безчинство продзагону та робота загороджувального загону 44 дивізії червоної армії в Шумську. Але достовірних фактів, що відбувалось в ті роки, на жаль, не має. Зокрема, завдяки

численним розкопкам та дослідженням, ми зможемо дізнатись що ж насправді сталося в селищі і чому тисячі селян зазнали трагічної долі [3,6].

Селище розвивалось, набирало масштабів і згодом досягнуло великих розмірів. На плані початку ХХ ст. видно, що село простягалось уздовж р. Гнилоп'яті з півдня на північ та займало обидва береги. У центральній, найвищій точці селища знаходилась церква, а на південному куточку – кладовище. На північ від села знаходились невеликі населені пункти Вчелька, Коротинка, Сліпчинці, Лемешівка [4]. У 1922 році у селищі було 450 дворів, воно було найбільшим на той час у Троянівському районі[3,6]. Жителі селища розбудовували оселі, займались господарством, будували сім'ї та планували реалізовувати свої мрії в майбутньому.

Але Шумськ чекала трагічна доля, розкуркулення, колективізація, примусові депортації селян на північ, репресії, голодомор. А уже у вересні 1933р. місцевий колгосп занесли на «Чорну дошку», за злочинний зрив планів осінньої сівби[6]. Більшовицький уряд прийняв рішення розмістити на цій території танковий полігон. 11 жовтня 1943р. Вище Радянське командування надало наказ про утворення, у складі першого українського фронту, ремонтних танкових майстерень. На підставі того, що були утворені танкові майстерні, на околиці Житомира у смт. Новогуївинськ було побудовано Бронетанковий завод [3,6]. Необхідно було випробовувати якість ремонту танків, а для цього потрібна була територія, на якій планувалось збудувати полігон. Місцевість за планом повинна була знаходитись неподалік, і це виявся Шумськ. Вже у 1946 р. людей змушували в примусовому, наказовому порядку переселятись з Шумська та прилеглих хуторів. На старому кладовищі села є могильна плита жительки Глібка Марії Іллінічни, яка відмовлялась переїжджати і була розстріляна. Солдат почав руйнувати дах будинку жінку, але вона не мала намірів відступати, за що і була розстріляна. У жінки залишилось троє дітей, яких відправили по різних містах. Згодом, через роки діти знайшли один одного, приїхали до рідного Шумська та встановили пам'ятник матері. Але за це вбивство так і ніхто не був покараний.

22 травня 1952 р. селище було остаточно ліквідована та зрівняне танками з землею [3,4,6]. Микола Михалюк, проживав у Шумську до 1952 р. згадує своє селище зі сльозами на очах, адже тут він народився, зростав, тут жили його батьки. Вважає, що не потрібно було руйнувати село, не вартий полігон життя наших українців. Щирі спогади про дитинство надихають повертатись сюди кожного разу все більше і більше чоловіка. Микола Михалюк говорить, що приїжджає сюди щороку разом з сім'єю на Трійцю йде до місця, де колись розташовувалась його хата і поринає в спогади, щасливі спогади дитинства, юних літ [6].

Це трагедія села в якій відобразилась нелегка доля українського народу в умовах радянської політичної системи. Панують думки про те, що не просто радянська влада хотіла відбудувати саме тут полігон, а не пробачила селянам їхню незалежність, що не мали бажання колективізуватись.

Дослідники організації «Пошук» при розкопках, виявили на цій території величезну кількість людей, про яку ніхто навіть і не здогадувався. Уже піднято останки 118 тіл, за результатами експертизи їм приблизно 90 років. За цією інформацією можна зробити припущення, що люди були вбиті в період 1920-1930 рр. Серед знайдених останків переважно тіла жінок і дітей, рідше чоловіків. Людей вбивали зі значною жорстокістю. За даними розкопок (рис. 2) та подій, які відбувались, дослідники дійшли висновку, що загиблі є жертвами «червоного терору» [6].

Рис. 2. Розкопки на території Шумську

Нині на цій прекрасній місцевості – неймовірні краєвиди природи, вдихаючи духмяні пахощі трав, але ніяк не можливо уявити, те що відбувалось тут багато років потому.

Висновки. Ознайомившись з літературними джерелами та вивчивши історію селища з'ясовано, що воно мало трагічну та нелегку історію: розкуркулення, колективізація, голодомор, примусові депортації на північ, будівництво танкового полігону – все це залишило криваву мітку у історії селища та житті його жителів.

Список використаних джерел:

1. Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии: научное издание / Володимир Боніфатійович Антонович. – Москва, 1900. – 4.с (Москва).
2. Русанова І. П. Славянские древности VI-IX вв. между Днепром и Западным Бугом / Ирина Петрівна Русанова. – Москва, 1973. – (Москва).
3. ЩО ПРИХОВУЄ ПАГОРБ НА ГНИЛОП'ЯТІ [Електронний ресурс] // Житомир. – 13. Режим доступу до ресурсу: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=214075819560520&id=100028743091471.
4. Адміністративно - територіальний устрій Житомирщини 1795 - 2006 роки – Житомир, 2007. – (Волинь).
5. Наша минувшина. // Газета Польська. – 2007. – С. 4.
6. Шумськ [Електронний ресурс] // Суспільне Житомир. – 15. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=RKTmFXTqGnQ&t=411s>.

